

ANJUMAN | КОНФЕРЕНЦИЯ | CONFERENCES

O'ZBEKISTONDA MILLIY TADQIQOTLAR:

DAVRIY ANJUMAN

DAVRIYLIGI: 2018 | 2022

ALBERT EYNSHTEYN
(1879-1955)

2022
YANVAR
№36

CONFERENCES.UZ

Toshkent shahar, Amir
Temur ko'chasi, pr.1, 2-uy.

+998 97 420 88 81

+998 94 404 00 00

www.taqqiqot.uz

www.conferences.uz

**ЎЗБЕКИСТОНДА МИЛЛИЙ
ТАДҚИҚОТЛАР: ДАВРИЙ
АНЖУМАНЛАР:
2-ҚИСМ**

**НАЦИОНАЛЬНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ
УЗБЕКИСТАНА: СЕРИЯ
КОНФЕРЕНЦИЙ:
ЧАСТЬ-2**

**NATIONAL RESEARCHES OF
UZBEKISTAN: CONFERENCES
SERIES:
PART-2**

ТОШКЕНТ-2022

УУК 001 (062)
КБК 72я43

“Ўзбекистонда миллий тадқиқотлар: Даврий анжуманлар:” [Тошкент; 2022]

“Ўзбекистонда миллий тадқиқотлар: Даврий анжуманлар:” мавзусидаги республика 36-кўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари тўплами, 31 январь 2022 йил. - Тошкент: «Tadqiqot», 2022. - 10 б.

Ушбу Республика-илмий онлайн даврий анжуманлар Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлари бўйича Ҳаракатлар стратегиясида кўзда тутилган вазифа - илмий изланиш ютуқларини амалиётга жорий этиш йўли билан фан соҳаларини ривожлантиришга бағишланган.

Ушбу Республика илмий анжуманлари таълим соҳасида меҳнат қилиб келаётган профессор - ўқитувчи ва талаба-ўқувчилар томонидан тайёрланган илмий тезислар киритилган бўлиб, унда таълим тизимида илғор замонавий ютуқлар, натижалар, муаммолар, ечимини кутаётган вазифалар ва илм-фан тараққиётининг истиқболдаги режалари таҳтил қилинган конференцияси.

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович, ю.ф.д., доцент.

1. Ҳуқуқий тадқиқотлар йўналиши

Профессор в.б., ю.ф.н. Юсувалиева Рахима (Жахон иқтисодиёти ва дипломатия университети)

2. Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар

Доцент Норматова Дилдора Эсоналиевна (Фарғона давлат университети)

3. Тарих саҳифаларидаги изланишлар

Исмаилов Ҳусанбой Маҳаммадқосим ўғли (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси)

4. Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни

Доцент Уринбоев Хошимжон Бунатович (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

5. Давлат бошқаруви

Доцент Шакирова Шохидат Юсуповна (Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети)

6. Журналистика

Тошбоева Барнохон Одилжоновна (Андижон давлат университети)

7. Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар

Самигова Умида Хамидуллаевна (Тошкент вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

8.Адабиёт

PhD Абдумажидова Дилдора Рахматуллаевна (Тошкент Молия институти)

9.Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни

Phd Вохидова Мехри Хасанова (Тошкент давлат шарқшунослик институти)

10.Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар

Турсунназарова Эльвира Тахировна (Навоий вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

11.Жисмоний тарбия ва спорт

Усмонова Дилфузахон Иброхимовна (Жисмоний тарбия ва спорт университети)

12.Маданият ва санъат соҳаларини ривожлантириш

Тоштемиров Отабек Абидович (Фарғона политехника институти)

13.Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши

Бобохонов Олтибой Рахмонович (Сурхандарё вилояти техника филиали)

14.Тасвирий санъат ва дизайн

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

15.Муסיқа ва ҳаёт

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

16.Техника ва технология соҳасидаги инновациялар

Доцент Нормирзаев Абдуқайом Раҳимбердиевич (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

17.Физика-математика фанлари ютуқлари

Доцент Соҳадалиев Абдурашид Мамадалиевич (Наманган муҳандислик-технология институти)

18.Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар

Т.ф.д., доцент Маматова Нодира Мухтаровна (Тошкент давлат стоматология институти)

19.Фармацевтика

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

20.Ветеринария

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

21.Кимё фанлари ютуқлари

Рахмонова Доно Қаххоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)

22.Биология ва экология соҳасидаги инновациялар

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

23.Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари

Доцент Сувонов Боймурод Ўралович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

24.Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

Phd доцент Қаҳҳоров Ўктам Абдурахимович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

25.География

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

Тўпламга киритилган тезислардаги маълумотларнинг ҳаққонийлиги ва иқтибосларнинг тўғрилигига муаллифлар масъулдир.

© Муаллифлар жамоаси

© Tadqiqot.uz

PageMaker\Верстка\Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

ФАЛСАФА ВА ҲАЁТ СОҲАСИДАГИ ҚАРАШЛАР

1. Nematova Mohidil A'zamjonovna	
JAHOLATGA QARSHI MA'RIFAT BILAN KURASHGAN BUYUK SIYMOLAR	7

ФАЛСАФА ВА ҲАЁТ СОҲАСИДАГИ ҚАРАШЛАР

JAHOLATGA QARSHI MA'RIFAT BILAN KURASHGAN BUYUK SIYMOLAR

Nematova Mohidil A'zamjonovna
SamDU Yuridik fakulteti Falsafa yo'nalishi
3-bosqich talabasi
e-mail:nematovamohidil@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'tgan asrlar davomida yurtimizni egallab olish maqsadida kirib kelgan bosqinchilarga qarshi kurashgan buyuk ma'rifatparvar siymolar timsoli aks ettirilgan. Xalqimizning mardonovar qahramonlari qanday yo'llar bilan jaholatga qarshi kurashgani, yurt taqdiri va istiqboli uchun barcha imkoniyatlarni ishga solgan holda faoliyat olib borgani to'g'risida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: Jadid, ma'rifatparvarlik harakati, ma'rifat, jaholat, Chor Rossiyasi, Turkiston, milliy davlat, mutafakkir, jadid maktabi.

O'zbek davlatchiligi tarix zar varaqlarida juda uzun va murakkab yo'lni bosib o'tgan. Bunga nazar tashlaydigan bo'lsak, III asr boshlarida arab bosqinchilari, XIII asr boshlarida mug'ul bosqinchilari yurtimizni egallab olgan. XIX asrga kelib esa rus bosqiniga ham duch kelgan. Bu haqida O'zbekiston Respublikasining birinchi Prezidenti shunday deganlar: «Ming afsuski, ana shunday mash'um qismat Turkiston xalqlarini ham chetlab o'tmadi, XIX asrdagi chorizm istilosi ko'pgina sabablar bilan bir qatorda, avvalambor, o'sha paytda mavjud bo'lgan siyosiy boshboshdoqlik, hukmron kuchlarning uzoqni ko'rolmasligi, ma'naviy zaifligi oqibatida ro'y berganini tarixiy misollar isbotlab turibdi. Bu achchiq haqiqat barchamizga, ayniqsa, bugun hayotga katta umid va ishonch bilan kirib kelayotgan yoshlarimizga doimo saboq bo'lishi lozim. Shu nuqtai nazardan qaraganda, biz o'z tariximizni xolisona vahaqqoniy baholab, ma'naviy merosimizni boyitish va rivojlantirishga o'z hissamizni qo'shishimiz, shu asosda bugungi jahon ilm-u fani va madaniyatining yuksak cho'qqilarini egallashdek buyuk vazifaga har tomonlama munosib va qodir bo'lishimiz darkor» [1:32]. Haqiqatan ham, bu Turkiston xalqi uchun og'ir edi. Chunki, har bir davlat hududiga bosqinchilarning bostirib kelishi bu qaramlik holatidan, o'z erkini yo'qotishdan, millat qoloqligidan darak beradi. Bizning hududimiz ham ana shunday mash'um kunlarni boshidan kechira boshladi. Buni aniq faktlar misolida ko'rishimiz mumkin:

XIX asrning oxiri XX asr boshlarida ya'ni 1847- 1885-yillar oralig'ida to'rt bosqichda Chor Rossiyasi yurtimizni egallab oldi va shundan keyin o'z davlatining barcha qonunlari bizning hudud uchun ham joriy qildi. Chor hukumatining mustamlakachilik tartiboti harbiy kuchga tayangan va keng tarmoqlangan politsiya tizimiga asoslangan, bu esa shubhasiz, milliy g'ururi toptalgan, o'z erkidan mahrum bo'lgan xalqni kurash boshlashga majbur etdi. XIX asr oxirlariga kelib bu holatlar milliy ozodlik harakatlarini boshlanishiga turtki bo'ldi. Lekin xalqimiz qon to'kish yo'li bilan birga tinch va tartibga asoslangan yo'lni ham bosib o'tdi. Mana shu tinch yo'l tarixiy ma'lumotlarda jadidchilik harakati deyilgan.

Jadidchilik jahon ijtimoiy va milliy qadriyatlarga asoslangan oqim bo'lib, O'rta Osiyo mahalliy tub aholisi manfaatlariga javob bergan va ijtimoiy taraqqiyotning pishib yetilgan ehtiyojlarini to'la qondira oladigan harakat sifatida shakllandi. Jadidchilik ma'rifatparvarlikdan kuchli siyosiy harakatgacha bo'lgan murakkab rivojlanish yo'lini bosib o'tdi.

Jadidchilik o'z tarixida ikki bosqichni o'tgan. Birinchisi - ma'rifatparvarlik bosqichi va ikkinchisi - siyosiy bosqich. Lekin jadiclarning davlatchilik masalasiga qarashlari birinchi davrdanoq shakllana boshlangan va ikkinchi bosqichda aniq bir shaklga kelgan desa bo'ladi [2]. Nazariy jihatdan esa «Jadid» so'zi arabcha tildan olingan bo'lib, «yangi» degan ma'noni anglatadi. Ya'ni yangilik tarafdorlari, uzoqni ko'ra oluvchilar, xalqni ilm - marifat eshiklari sari yetaklovchilar jadidchilik harakatining namoyondalari hisoblanishadi. Ularning asosiy maqsad

vazifalari Turkistonda o'rta asrchilik sarqidlarini yo'q qilish, feodal qoloqlik va xurofotlardan ozod qilish, «Usuli qadim»ni inkor etib jamiyatni yuksaltirish, o'lkani, xalqni, millatni zamonaviy yo'lga olib chiqish, milliy davlat bunyod etish, konstitutsion, parlament va prezident idora usulidagi ozod va farovon jamiyat qurish, turkiy tillarga davlat tili maqomini berish, milliy qo'shin tuzish, milliy pul birligi kabilarni yaratish va shu bilan birga eng asosiysi, millatni ilmga chanqoq yoshlarini qo'llab-quvvatlash orqali xalqni ma'rifat yo'lga olib chiqib, jamiyatni yuksaltirish edi. Bu maqsad va vazifalarni amalga oshirish o'sha davr nuqtai nazaridan qaranganda juda muhim hisoblanar edi. Lekin insoniyat tarixida biror bir davr bo'lmaganki, jamiyatning bir maromda kechayotgan hayotiga kirib kelgan yangilik katta qarshilikka uchramagan bo'lsin.

Jamiyat va xalqning har doim bir maromda turishi bir kunmas bir kun millatni qoloqlik va tanazzul botqog'iga olib borishi hech birimizga sir emas. Bunday jarayonni o'z millatini sevgan, ardoqlagan, yurtning kelajagi uchun astoydil kurashgan asl o'zbek farzandlari chetdan turib kuzatib turolmaydi, albatta. Shuning uchun ham xalqning ilg'or, o'qimishli ziyolilari jamiyat va inson hayotida kecha boshlagan tanazzulga qarshi kurashish yoki ularni oldini olish uchun yangi g'oyalarni ishlab chiqishgan. Shu o'rinda jadidlar turli mamlakatlardagi taraqqiyot, islohotlar uchun olib borilgan harakatlarning falsafiy tajribasiga tayanib, bu tajribani milliy asosda qayta ishlashga va millatni ilm-ma'rifatli qilishga, axloqiy darajasini yuksaltirish uchun kurashganlar. Ularning mashaqqatli kurashlari xalqimiz oldida beqiyos. Lekin XIX asrdagi ularga qarshi bo'lgan vaziyat, ya'ni qarshi kuchlar har bir ma'rifatparvar shaxsni yo'q qilishga doimo tayyor turardi.

Yana birinchi Prezidentimiz ta'kidlaganidek «Ma'lumki, biz boshimizdan kechirgan sobiq mustabid tuzumdavrida milliy ma'naviyatni rivojlantirishga mutlaqo yo'l qo'yilmagan. Aksincha, xalqimizning tabiati, yashash tarziga yot bo'lgan kommunistik mafkurani har qanday yo'llar va zo'ravonlik bilan joriy etishga harakat qilingan[3,4]. Shunday sabablarga qaramasdan XIX asarning ikkinchi yarmidan boshlab Turkiston hududida ma'rifatparvarlik harakati vujudga keldi.

Qrim - tatar ma'rifatparvari bo'lgan Ismoil G'aspirali (1851- 1914) butun turkiy xalqlar o'rtasida yoyilgan jadidchilik harakatining asoschisidir. U diniy va dunyoviy bilimlarni chuqur egallab, jahon taraqqiyoti bilan yaqindan tanishgan, bir nechta xorijiy tillarni bilgan, turli xalqlarning ma'daniyatini o'rgangan. 1884- yilda Qrim va Bog'chasaroyda dastlabki jadid maktablarini ochgan. O'zi tuzgan ta'lim dasturi asosida 40 kunda 12 o'quvchining savodi chiqariladi[4., 87,]. Uning 1893-yilda Toshkent, Buxoro, Samarqandga tashrifi ma'rifatparvarlik g'oyalarining keyingi rivojiga turtki bo'ldi. Shu tariqa O'rta Osiyo jadidlari ma'rifatparvarlik yo'lida qrim ziyolilari tajribalarini o'rganish bilan birga boshqa taraqqiyparvarlarning ilg'or g'oyalaridan ham foydalandi. Ayniqsa, rus bosqini davrida xalqni ilm cho'qqilarini egallashga undagan, ma'daniyatini oshirishga harakat qilgan jadidchilar faoliyati aks ettilgan. Sho'rolar zamonida nomi toptalgan yurt fidoiylari mustaqillikka erishganimizdan so'ng oqlangani bayon qilingan. Ma'rifatparvarlarning ibratli fikrlari to'g'risida mulohaza olib borilgan.

XX asr boshiga kelib Turkistonda jadid ziyolilarining butun bir avlodi, o'lka ma'naviy-ma'rifiy soha taraqqiyotiga, milliy ma'daniyatni rivojlanishiga katta hissa qo'shgan namoyondalari vujudga keldi. Bular Samarqandda Mahmudxo'ja Behbudiy, Abduqodir Shakuriy, Saidahmad Siddiqiy-Ajziy, Toshkentda Munavvarqori Abdurashidxonov, Abdulla Avloniy, Ubaydullaxo'ja Asadullaxo'jayev, Buxoroda Fitrat, Sadridin Ayniy, Fayzulla Xo'jayev, Xivada Boboovun Salimov, Polvonniyoz hoji Yusupov va boshqalar edi. [5:92]. Ular orasida ayniqsa «O'rta Osiyo jadidlarining otasi» deb tan olingan Mahmudxo'ja Behbudiyning xizmatlari katta. Turkistonda «Behbudiya kutubxonasi» deb atalgan ilm dargohini tashkil etdi. Bundan tashqari Abdulla Avloniyning ham qo'shgan hissasi beqiyosdir. U ta'lim, maorif teatr, matbuot sohalariga katta hissa qo'shib, 1907-yilda «Shuhrat» gazetasiga asos soldi. Ilm-ma'rifatni yuksak darajaga ko'tardi.

O'zbekiston Respublikasining birinchi Prezidenti ushbu buyuk siymolarni quyidagicha yodga olganlar «El-yurtimiz ozodligi va erkinligi yo'lida, xalqimizning qadr-qimmati, or-nomusini, milliy an'analarimiz va urf-odatlarimizni himoya qilishda, bosqinchi va yovuz kuchlarga qarshi mashaqqatli kurashlarda qurbon bo'lganlar xotirasi minnatdor avlodlar yodida abadiy saqlanib qoladi. Mustabid tuzum davrida million-million begunoh insonlarning umri xazon bo'lganini, qancha-qancha oilalar xonavayron bo'lib, qancha-qancha go'daklar yetim qolganini tarix, bugungi va kelajak avlod hech qachon unutmaydi[6]. Barcha millat fidoiylarining xizmatlari yurtimiz oldida beqiyosdir. Ular nohaq yo'q qilib yuborilgan bo'lsada barchaning qalbida abadiy muhrlangan. Zero, xalq uchun, millat uchun, yurt uchun, kelajak avlod uchun o'z jonini xavfga, tahlikaga qo'yib haqiqat yo'lini tanlagan va bu ma'rifat yo'lini zabt etishga ahd qilgan

marifatparvar fidoiylarimiz har doim, har lahzada yodimizda va qalbimizda muhrlanib qoladi. Biz yoshlar ham, albatta, ularga munosib bo'lishga, meroslarini asrab- avaylashga, xotiralarini abadiy saqlashga qo'limizdan kelgancha harakat qilamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- 1.Karimov I.A. «Yuksak ma'naviyat - yengilmas kuch» – T.: “Manaviyat” 2008 – 108 b.
- 2.Tillaboyev S. Zamonov A. O'zbekiston tarixi. –T.: «Sharq» 2018 – 158 b.
- 3.Karimov I.A. «Qatag'on qurbonlarini yod etish kunini belgilash to'risida» Farmoni .–T.:1.05.2001.
- 4.O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi, “Qatag'on qurbonlari xotirasi” muzeyi «Shahidlar xotirasi» jamoat fondi. – Toshkent: Toshkent islom universiteti. 2016-216 b.
5. www.ziyouz.com kutubxonasi

ЎЗБЕКИСТОНДА МИЛЛИЙ ТАДКИКОТЛАР: ДАВРИЙ АНЖУМАНЛАР: 1-ҚИСМ

(2-қисм)

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович
Мусахҳиҳ: Файзиев Фаррух Фармонович
Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Эълон қилиш муддати: 31.01.2022

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000